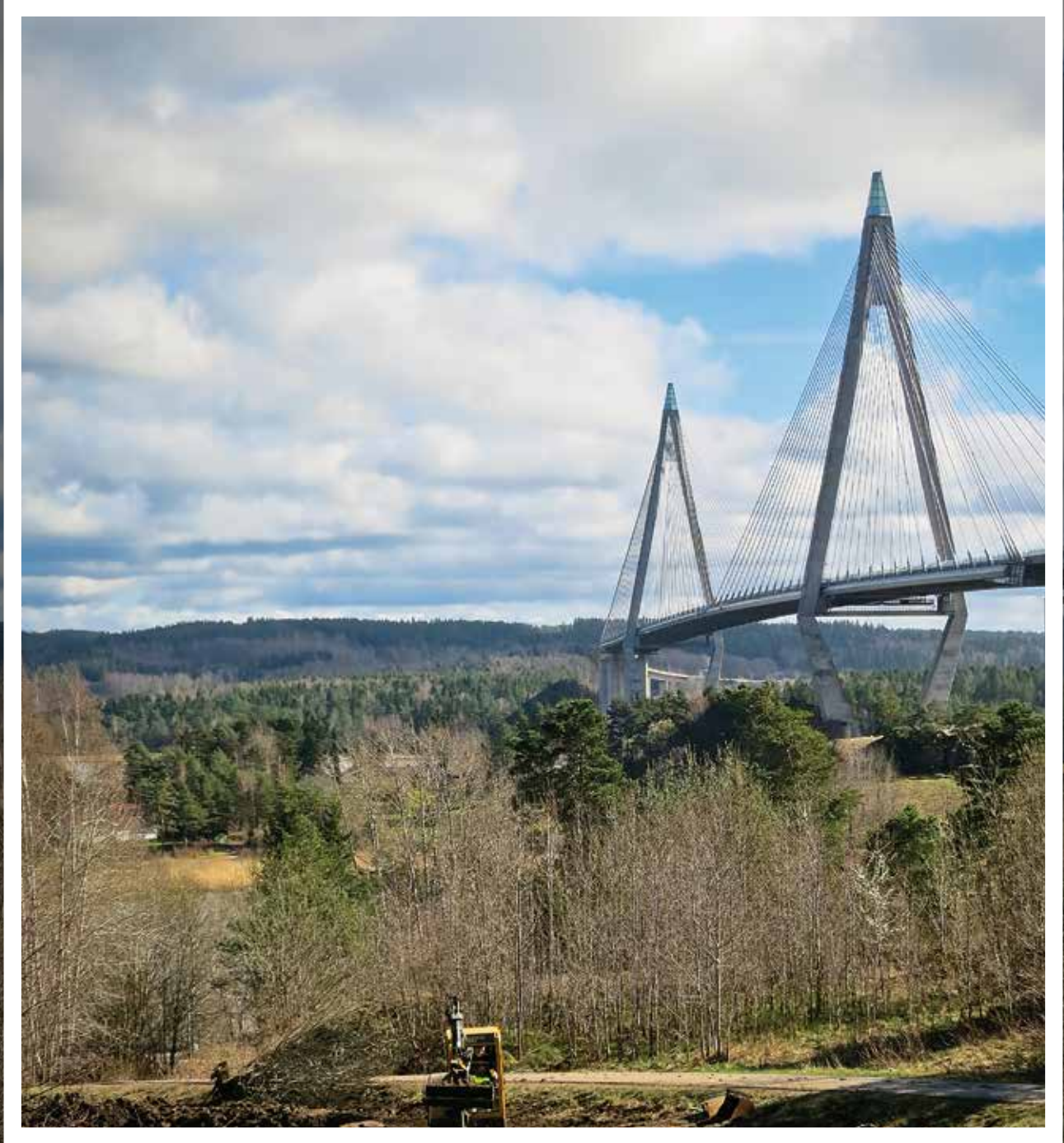

Schaktningsövervakning vid Hällorna

Arkeologisk förundersökning i form av schaktningsövervakning

Herrestad 31:1, Herrestad 5:12

Herrestads socken, Uddevalla kommun

Johan Peterson

Bohusläns museum

Rapport 2014: 31

BOHUSLÄNS
MUSEUM

Schaktningsövervakning vid Hällorna

Arkeologisk förundersökning i form av schaktningsövervakning

Herrestad 31:1, Herrestad 5:12,
Herrestads socken, Uddevalla kommun

Bohusläns museum Rapport 2014:31

ISSN 1650-3368

Författare Johan Peterson

Layout och grafisk form Gabriella Kalmar

Teknisk redigering Gabriella Kalmar

Omslagsbild Framsidans foto visar vy över undersökningsområdet. Baksidans foto visar schakt mot söder.

Foton tagna av Johan Peterson

Tryck Bording AB, Borås 2014

Kartor ur allmänt kartmaterial, © Lantmäteriverket medgivande 90.8012

Bohusläns museum

Museigatan 1

Box 403

451 19 Uddevalla

tel 0522-65 65 00, fax 0522-126 73

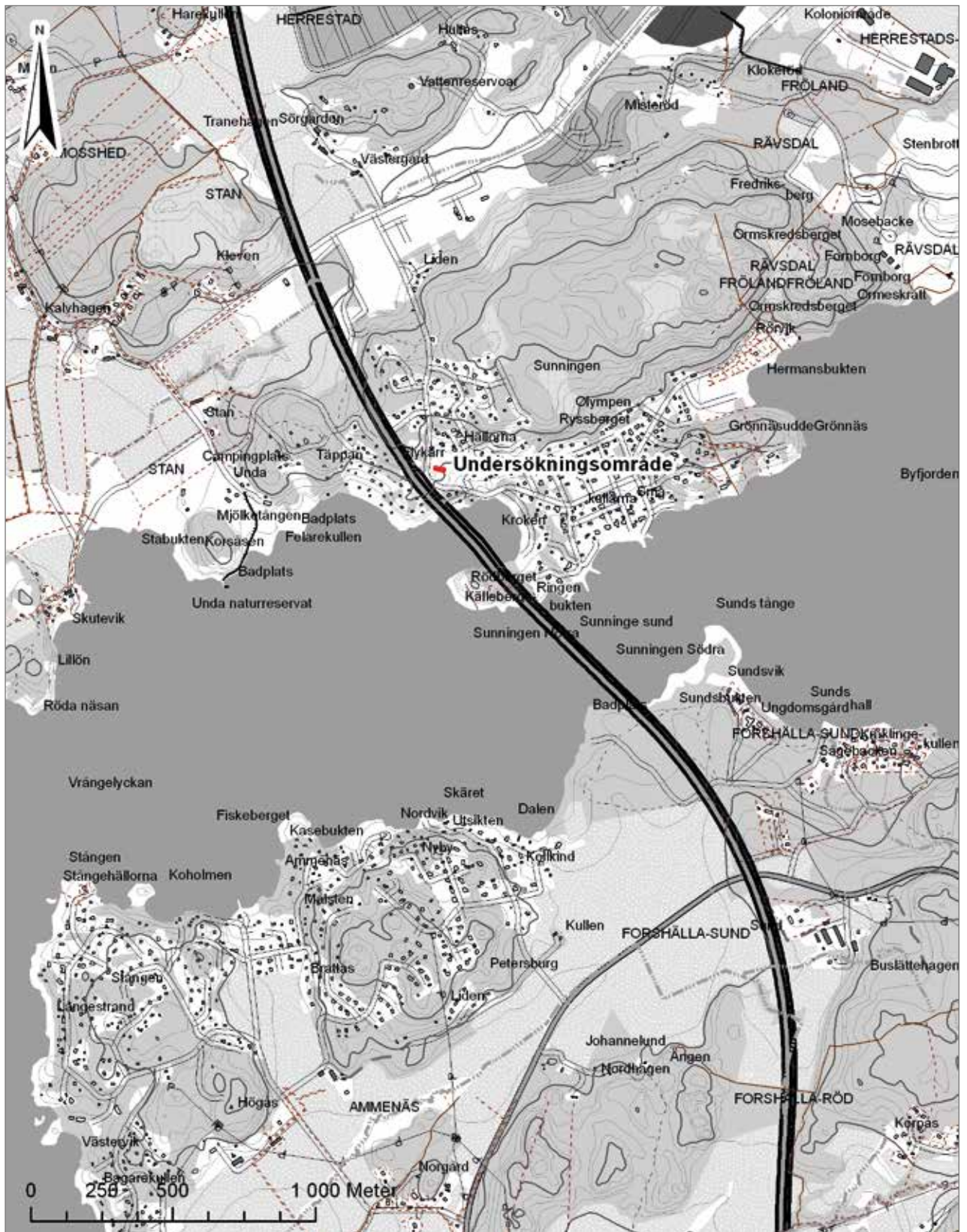
www.vastarvet.se, www.bohuslansmuseum.se

Innehåll

Sammanfattning.....	6
Bakgrund.....	6
Landskapsbild.....	6
Naturlandskap.....	6
Kulturlandskap.....	6
Fornlämningsmiljö.....	8
Tidigare undersökningar.....	8
Syfte och metod.....	8
Syfte.....	8
Metod.....	8
Genomförande.....	9
Resultat.....	9
Resultat gentemot undersökningsplanen.....	12
Materialets potential.....	14
Slutsatser samt åtgärdsförslag.....	15
Referenser.....	16
Litteratur.....	16
Otryckta källor.....	16
Tekniska och administrativa uppgifter.....	17
Bilagor.....	18

Figur 1. Utsnitt ur Sverigekartan med platsen för undersökningen markerad.

Figur 2. Utsnitt ur GSD-Fastighetskartan med platsen för undersökningen markerad. Skala 1:20 000.

Sammanfattning

I samband med utbyggnaden av vatten och avlopp i området genomfördes en förundersökning i form av schaktningsövervakning inom Herrestad 31:1. Syftet med undersökningen var att dokumentera och tolka de lämningar som framkom.

Undersökningen genomfördes genom att en yta om drygt 250 kvadratmeter avbanades och undersöktes. Området bestod av en gräsbevuxen vattenbemängd yta som sluttade mot öster. Fynd av flinta gjordes men koncentrerade sig till till områdets västra del. Totalt 25 anläggningar påträffades och de bestod till största delen av stolphål och hårdrester. Området ligger i anslutning till ett tidigare undersökt område (Herrestad 31:2) där ett omfattande fyndmaterial omhändertogs. Likaså påträffades vid den undersökningen ett antal anläggningar, bland annat spår efter ett hus/hydd. Några liknande fynd påträffades inte i det aktuella schaktet och det kan betyda att detta område ligger i utkanten av det intensiva boplatsoområdet som uppenbarligen återfanns vid de tidigare undersökningarna.

Undersökningen är avslutad och arbetet med vatten och avlopp i området bedöms av Bohusläns museum kunna fortsätta. Länsstyrelsen beslutar i frågor om den antikvariska hanteringen.

Bakgrund

Bohusläns museum har på uppdrag av Länsstyrelsen utfört en arkeologisk förundersökning i form av schaktningsövervakning av Herrestad 31:1. Förundersökningen föranleddes av att VästVatten skall dra ledningar för vatten och avlopp genom fornlämningen. Förundersökningen genomfördes under två dagar i april månad 2014.

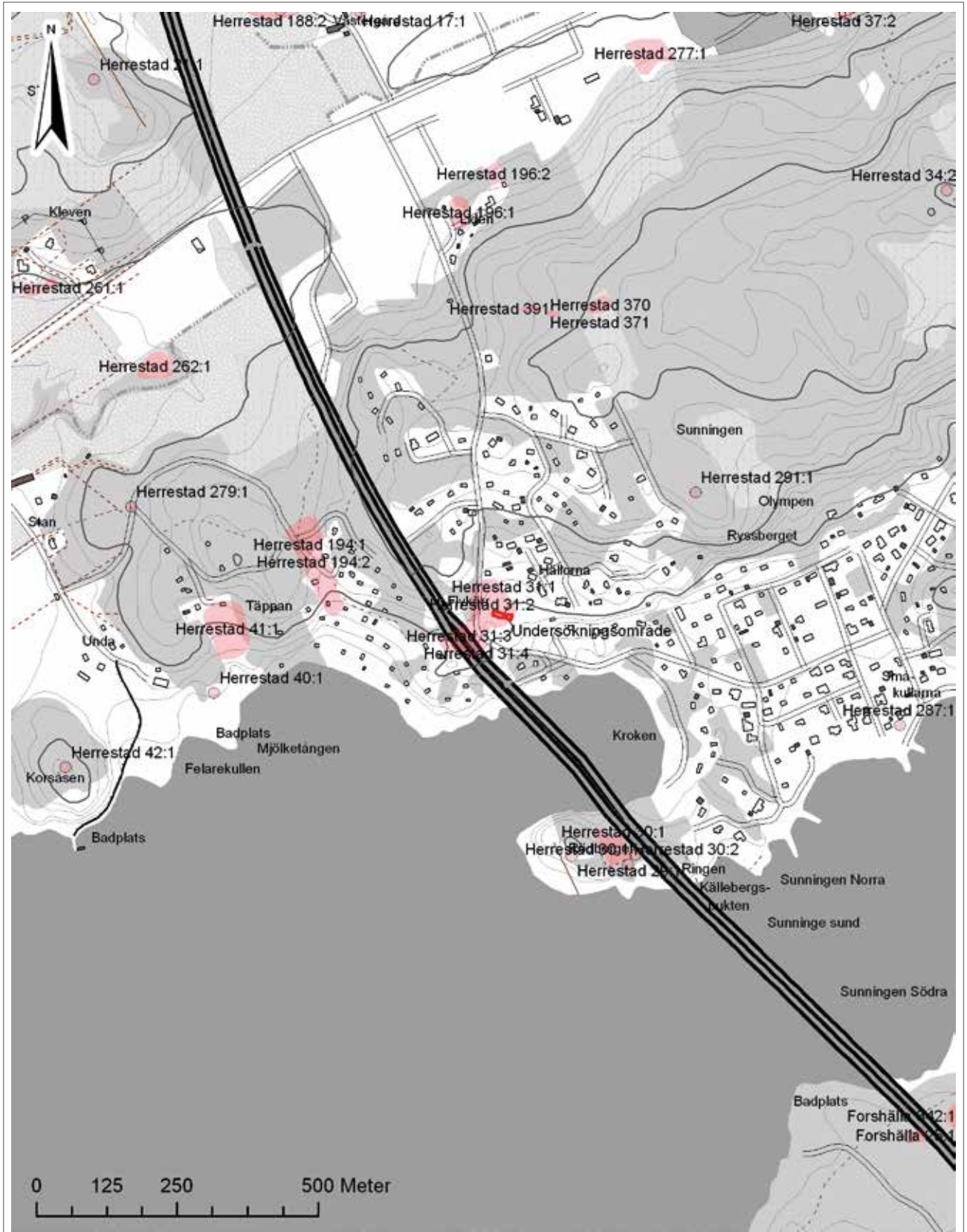
Landskapsbild

Naturlandskap

Sunningebergen, en långsträckt höglänt bergsrygg, är belägen vid Byfjordens norra sida. Bergets södra kant sluttar mestadels brant ner mot vattnet där förundersökningsområdet är beläget på en något planare terrass i en svagt mot söder sluttande sandig åker- och moränmark. Från boplatzen är en vidsträckt utsikt åt söder och fjorden. Området är beläget på en höjd om drygt 20–25 m ö.h.

Kulturlandskap

Området där fornlämningen och undersökningsområdet är beläget har under historisk tid brukats. Laga skifteskartan från 1837 antyder att det varit odlingsmark, och likaså den ekonomiska kartan från 1936. Laga skifteskartan anger vidare att området tillhör

Figur 3. Utsnitt ur GSD-Fastighetskartan, blad 8B 4d, med översikt över undersökningsområdet samt närliggande fornlämningar markerade. Skala 1:10 000.

Pehrsgården och är klassat som inrösningsjord, det vill säga odlad eller odlingsbar jord.

Fornlämningsmiljö

I närområdet (inom drygt 500 meter) återfinns åtta stenåldersboplatser, Herrestad 31:1 inkluderad. Av dessa åtta ligger fem stycken, däribland Herrestad 31:1, ihop med varandra och kan mycket väl bilda ett större boplatsoområde i stället för enskilda boplatser. Därtill finns ett par stensättningar, en hållristning (skålgrop) och en torplämning inom samma närområde.

Tidigare undersökningar

Boplatsen har delundersökts tidigare och är i FMIS uppdelad i 4 delar (Herrestad 31:1-4) varav endast Herrestad 31:1 kvarligger som fast fornlämning. Till detta boplatsskomplex hör också den undersökta fornlämningen Herrestad 48:1 söder om E6.

Vid delundersökningar år 1996 av Herrestad 31 och Herrestad 48 (kallade Hällorna och Flykärr) har anläggningar och bitvis rikligt med fynd från Trattbägarkultur (tidig-/mellanneolitikum) och Gropkeramisk kultur (mellanneolitikum) påträffats. Den delundersökta delen av boplatsen som berörs av den aktuella v/A-ledningen är Herrestad 31:2 (norra sträckningen, dagens Sunningevägen). Här påträffades neolitiska lämningar efter hus/hyddor, aktivitetsyta, avfallsgrop med organiskt material (bland annat hasselnötsskal daterade till tidigneolitikum), fynd av redskap (yxor, skrapor, spetsar, knivar, knackstenar, malstenslöpare, pilskaftglättare, slipstenar, skifferstav mm), keramik från tidig-/mellanneolitikum, ben från djur, samt även härdar från övergången mellan yngre bronsålder och äldre järnålder (Bengtsson, Hernek & Johansson 1998).

Trots flera för- och slutundersökningar i området så är lämningen inte klart avgränsad och i FMIS noteras att »boplatsernas begränsningar på kartan är osäkra«. Dessutom är vare sig Herrestad 31:2 eller 31:4 helt avgränsade.

Syfte och metod

Syfte

Herrestad 31:1 undersöktes som ett led i utbyggnaden av vatten- och avloppsledningar till närliggande bostadsområde. Syftet med undersökningen var att ta fram, dokumentera och tolka de lämningar som framkom vid schaktningen.

Metod

Förundersökningen/schaktningsövervakningen av Herrestad 31:1 skulle enligt undersökningsplan ske genom avbaning av

arbetsområdet för v/A-ledningarna. Anläggningar skulle delundersökas och fynd skulle omhändertas och ytor friställas för kommande schaktningsarbeten. En översiktlig bedömning av schaktets inverkan på fornlämning skulle göras, dock skulle inte lämningens vetenskapliga eller pedagogiska potential bedömas.

Dokumentationen planerades ske på sedvanligt sätt. Schakt, anläggningar och fynd skulle mätas in med GPS/RTK. Anläggningar och topografiska förhållanden skulle fotograferas med digitalkamera. Beskrivningar av områden, schakt och anläggningar skulle göras. Fältdagbok med dagboksnotiser, genomförandets förlopp och eventuella avvikelser skulle föras.

Dokumentationen avsågs hanteras i ett digitalt fältdokumentationssystem och resultaten skulle sammanställas i en basdokumentation. Digital data skulle förvaras, i form av ESRI shapeformat, i Bohusläns museums arkiv vilka uppfyller arkivlagens uppställda föreskrifter. Påträffade fynd skulle omhändertas och i fält förvaras i låsta utrymmen. Fyndfördelning till Bohusläns museum skulle ansökas.

Genomförande

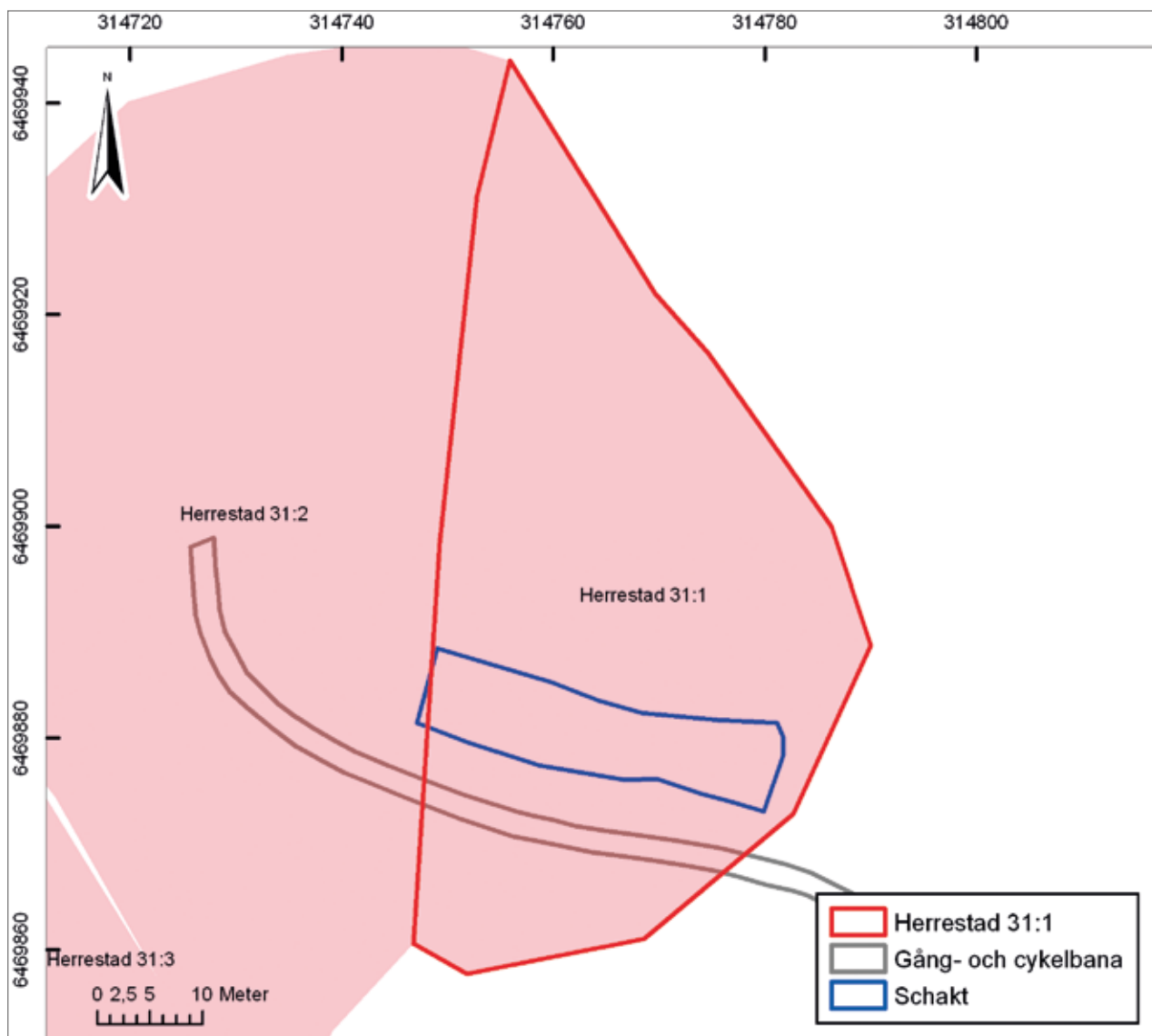
Området som skulle undersökas var ett område definierat av uppdragsgivaren som innefattade en yta omkring 10 meter ut från befintlig gång-/cykelväg (figur 4). Marken i området var mycket blöt vilket gjorde att arbetet genomfördes i etapper så att vattnet under arbetets gång kunde dikas ut och grävmaskinen på ett effektivt sätt kunde användas (figur 5). Området banades därför av i två omgångar, i områdets längdled, ned till anläggningsnivå.

Under avbaningsarbetets gång handrensades schaktet för att fånga upp eventuella anläggningar och fynd. Påträffade anläggningar delundersöktes och dokumenterades genom inmätning, beskrivning och fotografering. Påträffade fynd i schakt och anläggningar omhändertogs.

Resultat

I och med de tidigare undersökningarna i området var förväntningarna på resultatet höga. Mängden fynd och anläggningar som återfanns vid undersökningarna 1996 utgjorde utgångspunkten för planeringen av insatsen.

Undersökningen gav dock fyndmässigt skrala resultat, då endast enstaka fynd av flintavslag gjordes. Inga daterbara fynd hittades. Antalet anläggningar var däremot förhållandevis större, med sammanlagt åtta förmodade stolphål (figur 7) och sju förmodade härदार/hårdrester/hårdgropar (figur 8). Vidare bedöms tre av anläggningarna vara någon form av nedgrävning/grop (figur 9). Anläggningarna delundersöktes och den mest intressanta anläggningen visade sig vara A16, en rundoval sotig anläggning som

Figur 4. Plankarta över Herrestad 31:1 och det aktuella schaktet. Skala 1:650.

tolkas som härdrest, där ett flintavslag och bränd lera återfanns i anläggningen (se figur 8).

Ett område i mitten av den avbanade ytan var tydligt störd av moderna aktiviteter. Bland annat fanns i området nedgrävt diverse ledningar och störningen kan med största sannolikhet härröra från dessa aktiviteter. Därtill återfanns i detta område modernare dräneringar i form av tegelrör. Schaktets djup varierade från 0,8 meter i öster till 0,4 meter i väster. Lagerföljden i schaktet bestod i stort av drygt 0,3 meter matjord och därunder ljus grå sand (figur 6). I den västra delen återfanns fynden i ett lager, drygt 0,1 meter tjockt, direkt under matjorden, ovanpå lagret med anläggningar.

Figur 5. Till höger. Översikt över det vattensjuka undersökningsområdet. Fotot taget mot väst av Johan Peterson.

Totalt påträffades tjugo anläggningar (se bilaga 1). Vidare återfanns nio flintavslag samt en knacksten (se bilaga 2). Fynden koncentrerades till den västra delen av ytan (se figur 10). Bristen på fynd var som tidigare nämnts något förvånande, men ser man till fynd- och anläggningsspridningen vid den tidigare undersökningen så ser man att fynd och anläggningar nästan uteslutande återfanns i det områdets södra del (Bengtsson, Hernek & Johansson 1998). Områdets norra del var i princip fynd- och anläggningstomt och det nu aktuella området ligger ytterligare norr och något öster om detta område (se figur 11) och det kan således vara beläget i ytterområdet av dessa boplatslämningar. Detta faktum kan vara en förklaring till den relativa låga andelen fynd.

Figur 6. Schaktets lagerföljd i västra delen. Fotot taget mot väst av Johan Peterson.

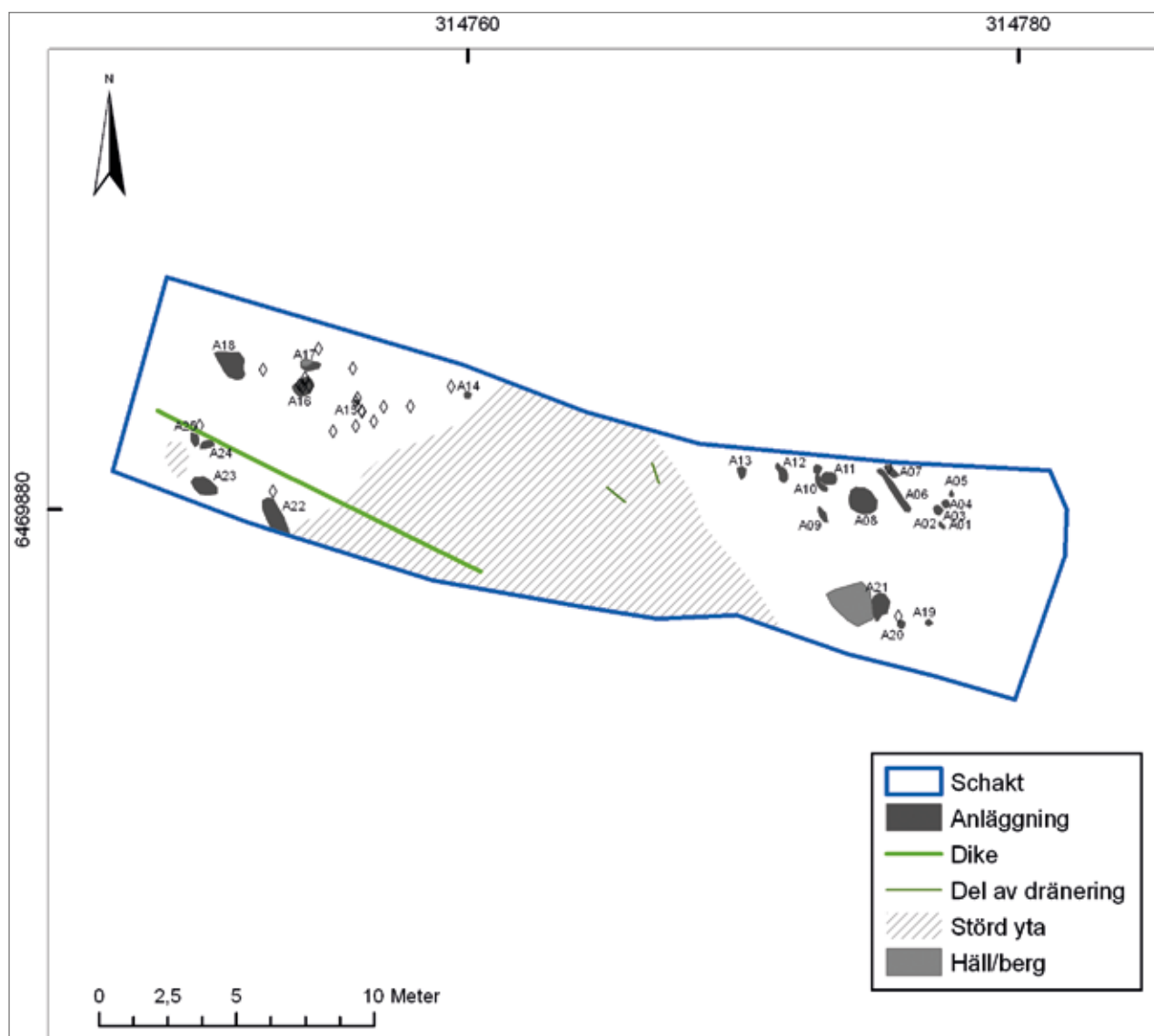
Figur 7. Exempel på stolphål (A15). Fotot taget mot väst av Clara Alfsdotter.

Figur 8. Exempel på härdrest (A16). Foto taget mot väst av Johan Peterson.

Figur 9. Exempel på nedgrävning/grop (A07). Fotot taget mot väst av Clara Alfsdotter.

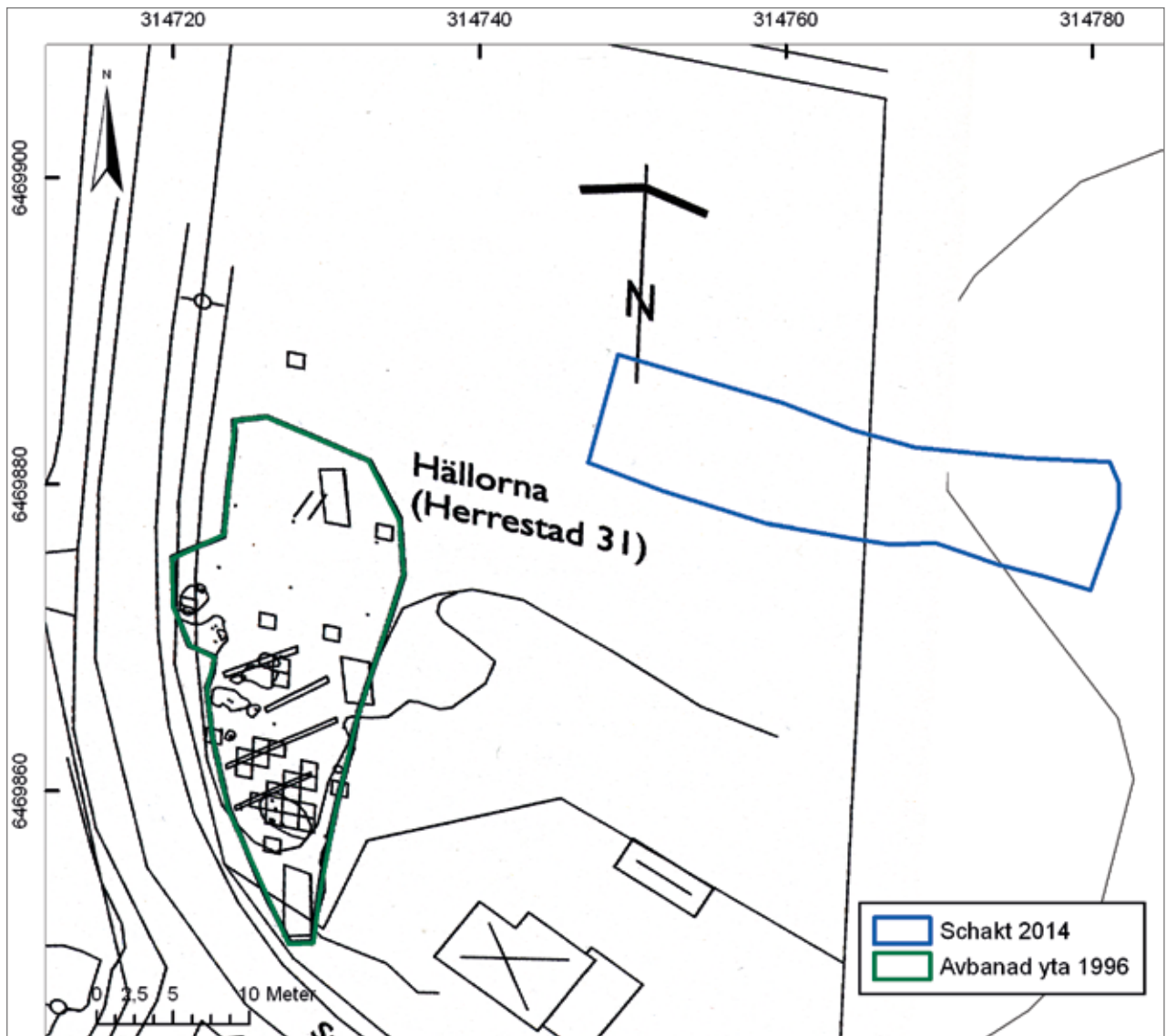
Figur 10. Fyndens spridning i schaktet. Skala 1:250.

Resultat gentemot undersökningsplanen

Undersökningen genomfördes utan avvikelser från upprättad undersökningsplan och målsättningen med uppdraget anses som uppfyllt.

Materialets potential

De aktuella schaktningsarbetena bedöms efter schaktningsövervakning och dokumentation beröra en mer perifer del av boplatssområdet, vilket styrks delvis av tidigare undersökningar och delvis av den relativt låga fynd- och anläggningsfrekvensen i det upptagna schaktet, samt härdfrekvensen som är vanlig i boplatssers randzoner. I vilken grad de påträffade anläggningarna har kronologiskt samröre med de tidigare undersökta lämningarna från neolitikum och/eller yngre bronsålder/äldre järnålder kan inte bedömas utan

Figur II. Karta med undersökningsområdet för 1996 års undersökning rektifierad mot aktuell undersökning.

dateringar. Schaktet har inneburit viss åverkan på boplatsen och fler anläggningar finns sannolikt kvar utanför schaktet.

Slutsatser samt åtgärdsförslag

Arbetet med grävning av v/A-ledningar inom den undersökta ytan bedöms av Bohusläns museum kunna genomföras utan vidare antikvarisk medverkan. Skulle nya ytor bli aktuella för grävning bör Länsstyrelsen kontaktas för samråd.

Referenser

Litteratur

Bengtsson, L., Hernek, R. & Johansson, G. 1998. *Timmerås och Häl-lorna/Flykärr -boplatsundersökningar i mellersta Bohuslän. Arkeologiska undersökningar för motorvägen Lerbo-Torp. Del 3.* Riksantikvarieämbetet och Bohusläns museum. Kungsbacka. Arkeologiska resultat. uv Väst, Avdelningen för arkeologiska undersökningar, Riksantikvarieämbetet.

Otryckta källor

FMIS Digitala fornminnesregistret (www.fmis.raa.se)

Tekniska och administrativa uppgifter

Lst dnr:	43I-3II44-2012
Västarvet dnr:	VA 272-2013
Västarvet pnr:	II685
Fornlämningsnr:	Herrestad 3I:1
Län:	Västra Götalands län
Kommun:	Uddevalla
Socken:	Herrestad
Fastighet:	Herrestad 5:12
Ek. karta:	8B4d
Läge:	X 6469894, Y 314765
Meter över havet:	20-25
Koordinatsystem:	Sweref 99 TM
Höjdsystem:	RH2000
Uppdragsgivare:	VästVatten
Ansvarig institution:	Bohusläns museum
Projektledare:	Johan Peterson
Fältpersonal:	Clara Alfsson, Johan Peterson
Konsulter:	-
Fältarbetsid:	2014-04-10-2014-04-11
Arkeologtimmar:	16
Undersökt yta:	250 kvadratmeter
Arkiv:	Bohusläns museums arkiv
Fynd:	Förvaras i Bohusläns museums magasin (Fyndnr I-24) UM nr 2952I.

Bilagor

Bilaga 1. *Anläggningstabell*

Bilaga 2. *Fyndtabell*

Bilaga 1. Anläggningstabell

Anl	Typ	Form i plan	Form i botten	Storlek (m)	Djup (m)	Fyllning	Fynd
A01	Pinnhål	Rund	Oregelbunden	0,12	0,07	Mörk brun siltig sand	
A02	Utgår	Rund		0,15	0,02	Mörk brun siltig sand	
A03	Utgår	Oval	Oregelbunden	0,4×0,25	0,05	Mörk brun siltig sand	
A04	Stolphål	Rund	Rundad	0,3	0,06	Mörk brun siltig sand	
A05	Stolphål	Rundoval	Rundad	0,2×0,15	0,07	Mörk brun siltig sand	
A06	Ränna	Avlång	Plan	1,9×0,15	0,05-0,06	Mörk brun siltig sand	
A07	Nedgrävning	Oval	Rundad	0,6×0,35	0,11	Mörk brun homogen siltig sand	Fynd nr 1
A08	Härdgrop	Rombisk		1,1×0,9	0,17-0,23	Brun siltig sand	
A09	Utgår	Oval		0,6×0,2	0,03	Mörk brun siltig sand	
A10	Stolphål	Avlång	Plan	1×0,2	0,06-0,17	Mörk brun siltig sand	
A11	Grop	Rundoval	Skålformad	0,6×0,45	0,2	Mörk brun siltig sand	
A12	Grop	Oval	Oregelbunden	0,75×0,3	0,02-0,15	Mörk brun grusig sand	
A13	Härdgrop	Oval	Skålformad	0,45×0,25	0,14	Brun siltig sand	
A14	Stolphål	Cirkulär	Plan	0,28	0,08	Mörk brun siltig sand	
A15	Stolphål	Cirkulär	Rundad	0,17	0,06	Brungrå siltig sand	Fynd nr 16
A16	Härdrest	Rundoval		0,8×0,6	0,1	Gråbrun siltig sand	Fynd nr 19, 20, 21, 22
A17	Härdrest	Oval	Oregelbunden	0,7×0,4	0,12	Gråbrun siltig sand	
A18	Härdrest	Oregelbunden	Skålformad	1×0,7	0,2	Sotig mörkbrun siltig sand	
A19	Stolphål	Cirkulär	Skålformad	0,2	0,07	Mörk brun siltig sand	
A20	Stolphål	Cirkulär	Skålformad	0,3	0,1	Gråbrun siltig sand	
A21	Stenlyft	Oregelbunden		1,05×0,66	0,05-0,25	Mörk/svartbrun siltig sand. Humös	
A22	Härdrest	Oval		1,1×0,55		Mörk brun något sotig siltig sand	
A23	Härd	Oval		0,8×0,55	0,04	Sotig svart sand med kol	
A24	Utgår	Oregelbunden	Skålformad	0,4×0,25	0,15	Mörkbrun homogen siltig sand	
A25	Utgår	Oregelbunden	Plan	0,4×0,25	0,07	Mörkbrun homogen siltig sand	

Bilaga 2. *Fyndtabell*

Fyndnr	ID	Material	Sakord	An-tal	Relation (Anl)
1	161	Flinta	Avfall	1	A07
2	272	Flinta	Avfall	1	
3	273	Flinta	Avfall	1	
4	281	Flinta	Avslag	1	
5	281	Flinta	Avfall	5	
6	282	Flinta	Avslag	2	
7	282	Flinta	Splitter	4	
8	282	Flinta	Avfall	3	
9	283	Flinta	Avfall	1	
10	284	Flinta	Avslag	1	
11	284	Flinta	Avfall	8	
12	286	Flinta	Avfall	1	
13	287	Flinta	Avfall	1	
14	288	Flinta	Avslag	1	
15	289	Flinta	Avslag	1	
16	290	Flinta	Avfall	2	A15
17	291	Flinta	Avfall	1	
18	297	Flinta	Avslag	1	
19	298	Flinta	Avslag	1	A16
20	330	Flinta	Avfall	1	A16
21	331	Lera	Bränd lera		A16
22	332	Flinta	Avslag	1	A16
23	356	Sten	Knacksten	1	
24	391	Flinta	Avfall	1	

